

Tomory Zsuzsa

TISZTASÁG

*Így minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész:
Róma ledül, s rabigába görbed.*

Berzsenyi Dániel: Magyarokhoz

Berzsenyi látomásaiban férgék rágják népünk ősi fájának gyökereit, s undok viperafajzatok rombolják évezredek építette szellemi várunkat, hazánk erősségét. Látomása beteljesültnek látszik: ősi erkölcsünk világpiaci ár alatt ponyvára vetve várja sorsát, a számtalan, születésre váró magyar lelkecske temetőjeként.

Ezerszer leverőbbnek tűnik e kép, ha figyelembe vesszük valahai értékeinket, melyek népünk körében évezredekkel dacolva, bujdosva bár, de máig is élnek: közöttünk élő táltos-lelkű költőink tanításaiban, népi és nemzeti nagyjaink példás életében, melyekből erőt meríthetünk. Hihetetlen gazdagsággal ontják őseink e példákat eléink akkor, amikor nyugati országok gondolkodói azon sopánkodnak, hogy műveltségi köreikben ritka, mint a fehér holló az ilyen példás életet élő ember, embercsoportról nem is álmodva. Ezt a hiányt tölti ki a mozgóképgyártók pénzéhes, eszmény nélküli hada oly sikerrel, hogy egy gyermek három éves korára már több száz rablógyilkosságot szemlélhet, s szívhatja magába ezen „hősök” cselekedeteit követendő példaként. A szórakozásra éhes tömeg nem eszmél arra, hogy amint a kényelmüket szolgáló gépek mellékterméke a szennyezett levegő és az ezzel járó számtalan betegség, úgy még kártékonyabb a szellem, a lélek birodalmának ezekkel egyidejű szennyezése. Minden meggondolatlan szó, féken nem tartott indulat, minden gondolat, melynek célja nem a jószág, a szépség hona építése, rombol, s hihetetlen, közös erőfeszítés tudja csak a szellem e rombolását kiegyensúlyozni. Őseink tisztában voltak ezzel, s ezért fürdették életüket építő dalokba, szép mesékbe, a szeretet ezernyi megnyilvánulásába, s mérték szavaikat szűken, minden fecsegést kerülve. Kerülték a földhöz kötött, zabolátlan érzékiséget, anyag utáni sóvárgást, mindent, ami mázsás

súlyként nehezedik a lélek szárnyaira, s ezért életidegen. Tiszta, szép világot adtak át gyermekeiknek, anyagi, értelmi, szellemi síkon egyaránt.

Ezt a tisztult, szép életet vagyunk kötelesek ismét feléleszteni és élni. Lelki szemeimmel egy olyan iskolarendszert látok, mely fiataljainkat készíti fel a jövőre testi-lelki-szellemi téren egyaránt, hogy legszentebb hivatásuknak maradéktalanul eleget tehessenek: szülői hivatásuknak, hogy általuk honosodhasson meg ismét az emelkedett, magyar élet e földön.

Lelki szemeim előtt egy gyönyörű, több lépcsős körvár képe jelenik meg. A vár, s napsugárban fürdő üveg kupolája zenébe, dalba öltözve már messziről felismerhető: őseink lelke szól e dalokban, ősi ütemre, ősi mondanivalóval.

A földszinten fiataljaink e földi élet dolgait tanulnák, megismerkednének a földdel, megtanulnák a virágok, növények, állatok szerető ápolását, gyógynövények gyűjtését, tárolását. Napfény, virág, szeretet honának alapjait raknák le itt. Erdők-mezők szabad világa lelkük szárnyalását tenné lehetővé a város bekalitkázott, embertelen környezete után. Városi kőrengeteg árnyai után talán először tárulna fel előttük az ég teljes szépségében, először látnának napfelkeltét, s először gyönyörködhetnének zavartalanul a csillagos égbelen. Megtanulnák napórával mérni az időt, s számtalan magyar énekben tanulnák meg kiönteni lelküket. Ugyanitt kismamák is néhány nyugalmas órában dajkálhatnák születendő gyermeküket édes dallal, virágok között. Kisgyermekek tanulnák a rájuk hagyott, igen fontos, élet-meghatározó játékaikat, melyekbe őseink múltunkat, jövőnket egyaránt szeretettel elrejtették.

A következő szinten az egymás iránti gondoskodás, a jövő emberkéinek méltó várása, a gyógyítás mikéntjének elsajátítása lenne a fő feladat. Mesemondás, ezek értelmezése, a jelen és jövő szolgálatába állítása egyúttal az öröm váratlan forrásai is lennének. Az „alsós” kicsinyek egyénekenkénti pártfogása is nemzetőrző feladataik közé tartozna, önnön kiteljesülésük felé vezető

útjukon, amint a náluknál fiatalabbakat bevezetik a nem-mese meseórák időtlen tudásvilágába.

A harmadik szinten a lélek dolgaival foglalkozás, az Isten központú élet meghonosítása a cél. Az ima erejének felismerése az élet minden területén. Költészet, irodalom, s a hagyományainkkal való megismerkedés, melyekre vissza tudnak utalni, amikor ennek szükségét látják, mind ide tartozik.

A legfelső szint a szellem birodalma, az alkotásé, a világegyetemmel való összeköttetés fenn tartásával. Ezen szint közösségébe bárki bekapcsolódhat, ki erre megérett, kisgyermektől a „nagyokig” egyaránt.

A fent említett első szinttől kezdve a legmagasabbig az Isten-központú élet bevezetésén, a fényben élés valóságán lenne a hangsúly, a szeretet mindenre kiterjedő gondoskodásával. Ez a szeretet a teremtés minden egyedére kiterjedne, s éppen ezért az állatokban is felismernék tanítójukat, s soha nem tekintenék használati tárgyaknak őket, nem ontanák sem önző céllal, sem semmi más kifogással életüket. Az Élet, az egyetemes, nagybetűs Élet mindenk fölé való szeretete vonná valamennyiüket a világegyetem szerves egységébe.

A fenti néhány példa és gondolat tudom, csak elmélet lehet, ezernyi gondolat, terv sűrített, s részleges megfogalmazása. Egy ország lakosságát nem lehet egyetlen várba menteni, éveket sem lophatunk ki az élet ma megkövetelt üteméből. De vonhatunk várnyi gondolkört hazánk és otthonunk köré, melyben egy tisztultabb élet alapjait rakjuk le, ahova nem engedhetjük be a lélekrombolók alattomos munkáját. Városba is be lehet lopni egy tisztultabb élet szerető gondoskodását, de nagyon fontos lenne, hogy a városi gyermek, a városban felnőtt fiatal szülők megtapasztalhatnák a városon kívüli élet szabadságát, a lélek szárnyalását, amit Petőfi szavai jellemeznek a legjobban: *„Börtönéből szabadult sas lelkem, ha a rónák végtelenjét látom. Felrepülök ekkor gondolatban, túl a földön, felhők közelébe...”* Megtapasztalhatják itt a résztvevők, hogy él a föld, és élnek a csillagok, s velük együtt mindez összetartozik. Megfosztani bárkit ettől az élménytől kegyetlenség, mint ahogyan a városi élet is kegyetlen: kegy nélküli, nincsen benne kegy, amin keresztül Isten gondoskodását tapasztaljuk. Kegy

szavunk emlékeztet bennünket arra, hogy az Egy, kit Istennek ismerünk e kemény K hanggal képzett szóval és gondolattal töri át anyagi bástyáinkat, hogy jóságával áraszthasson el bennünket.

Napjainkban fedezték fel, hogy az RNA örökletes egységein át mai cselekedeteink és gondolataink azonnal átöröklődhetnek gyermekeinkbe, de csak rövid időre. Gondoljunk a rengeteg gonosz hajlamra, amivel a távolbalátó csatornáit a fiatal szülők figyelmét magukhoz láncolják, s mindezt a szó legszorosabb értelmében örökségként nyújtunk át gyermekeinknek.

Ha ez az időleges örökség huzamosabbá válik, tartós örökségként a DNA örökletes egységeinek részévé válik. Ennek eredménye a megállíthatatlannak látszó zuhanás, melyből csak a Gondviselés szent keze emelhet ki bennünket.

Gondoljunk csak arra, hogy milyen tiszta, szerető, szép életet éltek őseink, hogy évezredek küzdelmei árán is megőrizték örökletes egységeik tisztaságát, hogy mint kincset átnyújthassák nekünk. Szeretném hinni: nem érdemtelen utódaiknak.

Kárpát-medencei őshazánk földjének legősbibb rétegei ontják a szépség tárgyait: gyöngyöket, faragásokat, szép kelméket. Ontják a tudás eszközeit is: a rovásírás eszközeit, tárgyait. Korán elhalt, sírban nyugvó gyermeküknek őseink pókháló finomságú aranyszálat fontak, aranyszáלבól gallérkát alkottak, hogy megmutassák nekünk, későbbi utódoknak a szeretet síron túli útját is. Csak egy valami hiányzik az ősi sírokból: a fegyver. Őseink nem ismerték, nem volt rájuk szükségük. Ez a társadalom volt a minta a környező népek számára is, s őseink ezt védték a szellem erejével, amíg tudták.

A mai rohanó életből a szülőknek egy teljes évet kivenni e célra lehetetlennek látszik, de erős társadalmi összefogással semmi sem lehetetlen. A gyermekek egy éves kikapcsolódását, „falujárását” is későbbi tanulmányi előmenetelük ellen használhatják fel a tisztult élet ellenségei. Tanulmányút címszó alatt talán elérhető ez is – de ezek már gyakorlati megoldások, melyekről tudom: ahol megvan az akarat, a lehetőség is megnyílik. Különösen népünk körében, akik előtt – tudom – a lehetetlenség ismeretlen fogalom volt mindig. Egy nagyon tisztelt és szeretett számtan-fizika tanárunknak volt kedves mondása: „Nincs lehetet-

lenség, csak tehetetlenség.”

Mindezt egy máig működő, életképes falu részvételével lehetne megvalósítani. Magyarra válni magyar faluban lehet. Ősi kincseink elsajátításáért küzdeni városban is tudunk, de az itt elért sikerek gyökértelenek: olyan az itteni élmény, mint egy szép tájképben való gyönyörködés, ahol viszont az ember nem érzi a nap és föld éltető melegét, nem érzi a virágok illatát, a tavaszi kiscsibe pihés zsengességét.

Fel kell eszmélnünk egyúttal arra, hogy ennek a lelki életre alapozott társadalomnak minden részletét már ki is dolgozta népünk Isten segítségével. Előttünk állnak fényes példáink: Sinka, Arany, Petőfi, József Attila – nem kell sorolnom – a magyar szellemiség óriásai.

A gyermeknevelés lélek építő, zenén nyugvó alapjait Kodály Zoltán már meg is teremtette számunkra. Pap Gábor iskola kezdeményezéséről csak hallottam (azt hiszem Szombathelyen van), de nagyszerű példakép.

Népi gyógyászat beindulásáról most olvastam a Nemzeti Hírhálón, ami fűvek, fák, a természet nyílt titkainak ismeretét igényeli.

Magyar életér kialakításával kapcsolatban hónapokkal ezelőtt olvastam Magfalváról, ahol örökségünknek megfelelő élet alapjait rakják le önzetlen kezek.

Feladatok:

Igen fontos lenne még élő gyermek-mondókáink, játékaink összegyűjtése, hiszen őstudásunk forrásai.

Nem mese meséink összegyűjtése és élő szóval való továbbadása.

Dalok minél nagyobb számban való elsajátítása.

Népi születési, házassági, temetkezési szertartásainak megismerése, bennük való részvétel.

A napváltások, hold és csillagváltások ünnepeinek megismerése.

A népi imák életünkbe való beiktatása.

Az idő és természeti erők törvényeinek megismerése.

Az ezeket ismerő öregek felemelése, tisztelete, hogy gond nélkül adhassák tovább tudásukat. Magfalva talán ezen szent bölcsék közös otthona lehetne, műveltségünk kezdeteinek és jelenjének magvát alkotva, a magyar megújulás nevé-

ben.

Vannak kezdeményezések, s akik egy-egy ilyen vonalra állnak, vigyenek magukkal néhány gyermeket is újtukra. Látni fogják, hogy egymás munkáját gazdagítják egyéni meglátásaikkal. Gyógyfűvek gyűjtésénél a gyermekek hihetetlen, természet megelevenítő tudása is megjelenik, hiszen József Attila szerint ők még tudják, hogy belőlük pattannak tavasszal a rügyek...

A megváltozott élet ütemén át felfogható elmélyülés magával hozza, megmutatja a szerves élet megalapításának következő lépéseit, s ami megjelenik lelkünkben, lehozható anyagi világunkba. Így alakul szerves életünk, lépésről lépésre, Isten nagyobb dicsőségére.

Nem szabad elfelednünk: minden, ami volt, van és lehet a jövőben, már a Mindenség része, s reánk vár, hogy előhívjuk.

Meg kell tanulnunk felfigyelni a földünket körülvevő élet-hullámokra, hogy felismerjük az adott pillanatot, az adott időt, az adott kor reánk váró feladatait. Ugyanakkor meg kell tanulnunk felfogni előtársaink gondolatait, érzéseit is, s ezek szerint támogatni őket. A háború alatt az ilyen irányú hajlam kifejlesztése természetes volt: amikor a réten játszottunk, anyáink féltő üzenete mindig utolért bennünket, amikor ellenséges gépek közeledtek légtérünkben, s a lélek hívására azonnal indultunk haza. Mindezt előzetes megbeszélés nélkül tettük, „öntudatlanul”, öröklött hajlamok újra éledésével.

Ahogy lépésről lépésre tanuljuk meg ismét őseink tudását, mint kisgyermek a család dolgait, az itt tapasztalt szeretet megóv bennünket a lelki gögtől. Őseink és hozzájuk hű gyermekeik, pástortársadalmunk megőrizte a testi-lelki tisztaság fenntartásának fontosságát: naponta tükörbe nézve láthatták testük szépségét, de ezen túl, a tükörben megjelenő szemeikben a lélek pillanatnyi állapotát is. Amint a földi kis tükör csak addig mutatott hű képet róluk, amíg az gondozott, fényes, karcolás mentes volt, a lélek tükre is csak akkor mutathat hű képet rólunk, ha naponta gondozzuk. Népünk otthon végzett karácsonyi szertartásának szerves része volt valaha a tükörbe nézés, amikor még az apró gyermekeket is felemelték a lelki ismeret aranytükrébe való nézéshez. Azt se feledjük: a tükör mindig önarckunk pillanatnyi állapotát tükrözi. A gondozott, szép ember nyilván ilyen ké-

pet lát a tükörben. Hazánktól távoli népek lelki ismeretünk aranytükrét nem ismerték, s meséik tükröt faggató személye mindig csúnya boszorkány, s a tükör ilyen képet emel látterébe. Ebből a romboló körből kell kiszabadulniuk, s segítséget csak népünk lelke adhat nekik.

Nyelvünkben a lélek és lélekzés szavunk egy tőről fakad. A Biblia szerint Isten lelket lehelt az emberbe. A lélekzet és a lég Isten lehelete, s nélküle nem tudunk élni.

Amint testünk nem élhet lélekzés nélkül, lelkünk sem élhet Isten nélkül. A minden áron való anyagi birtoklás nem volt népünk tulajdonsága, s most is csak külső nyomásra igyekeznek meghonosítani ezt a gondolkodást, ami számukra mindig is idegen volt, ma sem érzik otthon magukat ebben a világban.

Őseink anyaggal való foglalkozása mindig szép lelkük, s tudásuk egy-egy kifejezése volt: a kalocsai szép, hímezett ruhákra mezei virágaik libbentek, s házi szerszámaikra a világteremtés menetét faragták.

Iskolánk egyik jelmondata a következő mondat volt: „Minden tudomány annyiban érték, amennyiben megtanít magunk fölé emelkedni, s közelebb visz Istenhez.” Őseink ezt a tudományt élték, s adták át nekünk. Ennek folytatása kötelességünk.

*

Anyáink tiszta életet megalapító tanításait jegyezte le Magyar Adorján, s adta át egy olyan kor számára, mely megérti ennek üzenetét. Az idő sürget, s most népünkbe vetett hittelt adom tovább őseink lelki kincseinek egy morzsáját:

A PÁRTA

(Magyar Adorjántól kapott levél részlete)

„Mikor tehát ama „*Napnyugati király*” *kö-vete* azaz a vőlegény által küldött leánykérő, a „*Napkeleti király*” házánál, vagyis a leányos háznál megjelenik (ez elnevezések azért voltak szokásban, mert ennek mythologiai alapja volt, amit másutt fejtek ki, de később bármily kitalált című „király”-ról lett szó, mindig, ha az illetők csak szegény parasztok voltak is), mondván, hogy őt ura küldi, aki erre jártában e „*királyi ház*” legszebb ékességét megismerte, s eljegyezte, most

őt azért küldte, hogy annak kezét számára megkérje. Ekkor az apa (ő a Napkeleti király) azt feleli, hogy hát a követ mutasson jelet, hogy ő valóban Napnyugat királya követe. Ez fölmutatja az almát, amelyet a leány adott volt jegyesének, szerelme jeléül. Az almát a jelenlévő, vagy behivatott leány is meg kell nézze, mire föl is ismeri, hogy ez valóban az, amelyet ő adott és amelybe nevét be is karcolta volt. De az apa még nincsen eléggé meggyőződve, mondván, hogy sok egyforma alma van és leánya nevét más is belekarcolhatta. Azt kérdi a követtől, vajon Napnyugat királya tudja-e, hogy a leány testén mely titkos jelek vannak. A követ feleli: „Bizonyára tudja, s meg fogom kérdezni.” Ezzel „a követség” távozik. Másnap visszajönnek, és a követ mondja: „A királyleány testén két aranycsillag és egy ezüstholdacska van.” Erre az apa meglepetést színelve a leányát kérdezi, ez igaz-e? Mire a leány szemlesütve feleli, hogy igaz. Ezután következik az apa beleegyezése és a többi.

Őseinknél egymagú gyümölcsök himségi, a többmagúak, amilyen az alma is, nőiségi jelképek voltak. Ezért adott tehát a leány almát, esetleg aranyozottat, avagy narancsot: „aranyalmát”. Tény, hogy a szűznél az anyaméh fejrésze tökéletesen kerek almához hasonlít, amelyen csak egy igen kicsi kerek nyílás van, holott a már szült nő anyaméhe nyílásán hegedett szakadások vannak. A nép az anyaméh fejrészét „aranyalma”-nak nevezi. Meg kell jegyeznem azonban, hogy ilyesmi, valamint sok más megismeréshez őseinknek nem volt szüksége sem boncolásra, sem műszaki, vagy orvosi eszközökre, mert táltosaik között voltak „*látók*”, akik szemüket behúnyva: látták azt, amit *látni* akartak, azaz, hogy (itt a „Bevezetés”-ben már említett) *harmadik szem* segítségével nem csak a test belső részeit, szerveit voltak képesek látni, hanem még sok másit is. Ilyen látókról Erdélyben fiatal koromban magam is hallottam beszélni, akik például csonttörést azért tudtak orvosnál jobban helyreállítani, mert ők a bőrön és húson át is a csontokat, ha akarták, látták. (L.: *Ethnográfia* folyóirat 1914. évfolyam 317. oldalán: „*Látók.*”; ahol olvasható: „...*embertársai belső részébe is úgy lát, mintha nyitva volna előtte.*”)

Ha régen nálunk egy leány valamely legényt szeretett és neki almát ajándékozott: ez már eljegyzési jel is volt, mert annak jelképes értelmét régen a nép még tudta. Ez tehát a bibliabeli „Éva

almája” igazi értelme, amiről azonban a zsidók már semmit sem tudtak, amiértis a Bibliában ennek értelme már el is ferdtíve. Ellenben mai népmeséinkben még fönmaradott azon indíték, amelyben egy királyleánynak sok kérője van. A király palotájába összehívja valamennyit, mire a leány azáltal jelöli meg, akit vőlegényül választ, hogy a kézben lévő aranyalmát annak adja át. Világos, hogy *ez indíték ősrégi és még azon időkből származik, amelyekben a legtöbb nép még nőelvi volt*, amelyekben a nőknek voltak előjogai, s ők választhattak maguknak férjet. A Biblia az ehhez hasonló regét tehát Kánaán fajunkbeli őslakóitól vette át, de ezen indíték értelme ismerése nélkül, mivel e titkos értelemről őseink az idegen hódítóknak ugyanúgy nem szoktak volt beszélni, mint ahogy népünk embere, asszonya a néprajzi anyagot gyűjtő néprajztudós „uraknak” sem beszél soha...

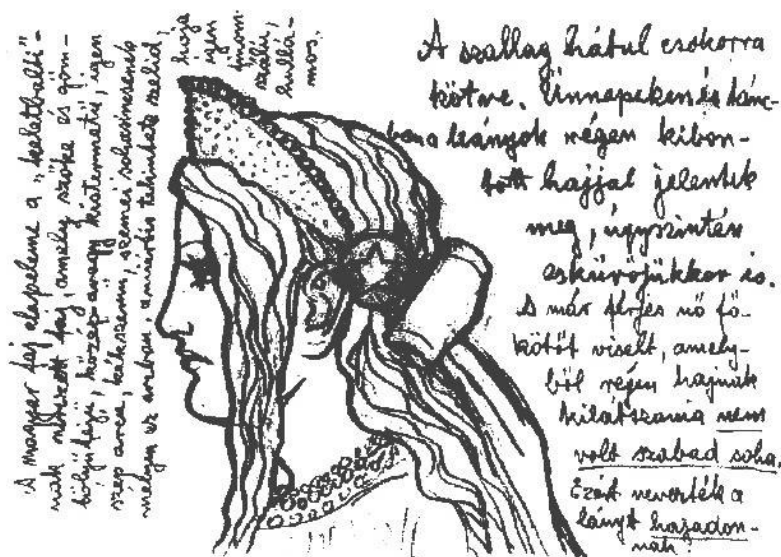
Csak hogy nem csupán a leány szokott volt szerelme jeléül almát adni, hanem a legény is a leánynak. Azt beszélték pedig, hogy az almát el nem fogadnia nagy gorombaság, durvaság lett volna, de ha azt csak a kezében tartogatta, ez azt jelentette, hogy a legény nem tetszik neki. Ha az almát meg is ízlelte, ez azt, hogy a legény udvarlását szívesen fogadja, de mást még semmit. Ha azonban, miután az almába harapott, ezt a legénynek is nyújtotta, hogy az is harapjon belőle, ez már szerelmi vallomást jelentett... A legény almaadása tehát, ősnépeinktől átvéve és nálunk *mai napig is még élő népszokásban meglévőn*, azonos a görög mythológiában is fönmaradott „Paris almája” indítékával, amely szerint már férfi választ a három nő közül, ami tehát már hímelvi fölfogásról tanúskodik. A „*két aranycsillag*” és az „*ezüstholdacska*” magyarázata pedig a következő:

A magyar szűzek régebben fejükön a *pártát*, a szűzesség e jelképét viselték, amely holdkarajalakú volt. Őseredetében többnyire csak virágorokból állott, aminek emlékezete élt másutt is a menyasszonyi „myrtuskoszorúban”, de okvetlen fehér virágból. De készült náluk régen a párta szabályos holdkarajalakúra, nyírfakéregből is. A nyírfa kérge fehér, síma, hajlékony és felülete hártvás. Ékesítették ezt gyöngyvirággal is, de fölső szélére mindig fehér bogycat, avagy gyöngyvirágbimbókat alkalmaztak, végig egy sort. Később készült e párta ezüstből is és igazgyöngyökkel

ékesítve, de mindig fehér volt és a Holdat is jelképezte. Csak amikor már jelképes értelme feledésbe mentek, készült más színűre is. A párta két hegyéhez egy-egy kerek korongocska volt erősítve, amely pártát a fején megtartó szallag megkötésére szolgált. E korongokra volt egy-egy csillag ábrázolva, eredetileg csak a szintén nyírfakéregből való korongok fehér felületéből úgy kimetszve, hogy a kéreg vörös belseje csillagalakúan kilátszódjon, utóbb pedig, amikor a párta ezüstből készült, már aranycsillagokkal.

Csak hogy a párta nem csupán a Hold jelképe volt, hanem a szűzességé is, valamint jelképes értelmet kapott a két „aranycsillag” is. A két csillag a lány két emlőjét, illetve két csecsbimbóját képezte, míg a párta meg: a szűzhártyát (membrana virginalis), amely valóban kicsi holdkarajalakú, a szűzesség bizonyítéka, mivel ennek elszakadása nélkül közösülés lehetetlen, mert a szeméremnyílast majdnem teljesen elzárja.

Tudvalévő pedig, hogy a görög mythológiában a Hold szűz-istennője Artemis (a rómaiaknál Diana) volt. Márpedig őt fején a magyar leányokéval teljesen azonos alakú diadémmal, azaz tehát *pártával* ábrázolták volt. Ezt tehát a görögök és rómaiak a Görög Fél-sziget, illetve Italia fajunkbeli őslakóitól örökölték, csak azt nem tudták már, hogy mi köze van a holdkarajnak a szűzességhez, ismét azért, mert a leigázott őslakók, akiktől ezt átvették, a titkos értelmét velük sohasem közölték. Görögül parthenos = szűz; de a görögök már azt sem tudták, e szó honnan származik, holott világos, hogy ez valamikor *pártás*, *pártavisező* volt. A görögben e szó teljesen elszigetelten, rokonszavak nélkül áll, ahogy a nyelvekben az idegenből átvett szavak állanak. Holott a *párta* szónak a magyarban több rokonalakú és rokonértelmű mása is van. Ilyenek: *part*, *pártázat*, *párkány*, *perem*, de jelenti a párta szó maga is valami kiálló szélét. Amiből következik, hogy valamikor a szűzhártya magyar neve *párta* is lehetett. (Megjegyzem, hogy avar szócsoportunk szerint *párta* ugyanaz, mint kőrös szócsoport szerint *hártá*, *hártya*.) És a valóságban is a szűzhártya egy *kisperem*, vagy *pártázat*, amely egy nyílast szegélyez. De ezenkívül a *párta-fejdíz is* a leány fején valóságos *pártázat*, *párkány*, *perem*-ként áll. Mindebből tehát világosan következik, hogy a *párta* szó nyelvünk ősi szerves része.

Diana-
szalor
szélje a
szalor-
mászamban.
gyöngyök és korongok nélkül

A párta maga a hajon
van, a homlok fölé,
a két csillagos koron-
gocská pedig a két
fül mögé kerül.

A görögöknél és rómaiaknál a párta két korongja már teljesen hiányzik, teljesen feledésbe ment, míg felső szélén a gyöngysor néha még előfordul, de ennek értelméről már semmit sem tudtak, holott a magyar nép ennek – titkos – értelmét máig is tudja. E gyöngysor elsősorban is a *harmatot* jelképezi. Ezenkívül sok népi hagyományunk a harmatot a Holddal is kapcsolatba hozza, aminek természetes oka az, hogy borús éjszakákon harmat nincsen és a Hold sem látható, derűs éjszakákon van harmat és látható a Hold. De a harmat: nedvesség is és így a nedvességet is jelképezi. A női nemi rész és így természetesen szűzhártya is, mindig kissé nedves. A *harmat* reggelenkint a növényeknek különösen a levelein, és pedig nagyobb csöppekben mindig ezek fölfelé álló széllein, rezgő gyöngyszemként van, ahonnan azonban ezek a legkisebb érintésre is lehullanak. *Ugyanígy pedig a leány is, ha nem tud magára vigyázni, szűzességét igen könnyen elveszíti.* A

harmat pedig valóban az érintetlenség jelképe is, amiértis nyelvünkben ma is a „harmatos” szavunknak „érintetlen”, azaz tehát „szűzi” értelme is van. Erről szól a népdal is:

***Harmatos a babám pártája széle,
leverem én minden csöppjét estére.***

Ezt esküvők napján dalolták, de: sohasem a vőlegény maga, ami hiszen nem lett volna szép, hanem barátai, az ő nevében, mókázgatva. Esküvője napján a nő pártáját utoljára viselte, azután soha többé, hanem csak a főkötőt.

Hajnalban, különösen rózsák szirmai felső szélén, mivel ezek itt hülnek le éjjel a leginkább, vannak a legnagyobb harmatesöppek, míg a szirmom, avagy a levelek fölületén is vannak, de sokkal kisebbek. Ugyanígy például Kalotaszegen napjainkig is a párta felső szélére nagyobb gyöngyszemet varrtak, fölületére pedig aprókat.

Ámde: a harmatot így megfigyelni, s aztán ezt

a szűzességgel, érintetlenséggel és a pártával így kapcsolatba hozni, mindezt a pártán ki is fejezni csak igen finom, költői lelkületű emberek teheték. Durva emberek ilyesmit észre sem vesznek, ilyesmi iránt érzékük nincsen és költészetük, ha van is, ez is csak durva, véres és borzalmas dolgokat fejez ki, amelyek nélkül számukra semmi sem volna: érdekes. De még több lelki finomság kellett ahhoz, hogy mindez csak TITKOS maradjon, amiről csak titkosan, suttogva szólottak egymásnak olyanok, akik egymással meghitt bizalomban voltak.

Viszont bizonyos még az is, hogy mindez így nem alakulhatott ki sem csak századok alatt, de még néhány ezredév alatt sem, hanem csakis igen sok ezredév alatt, aminthogy ezért találjuk meg ennek nyomait már a görögöknél is, de már megértetlenül, aminthogy a görögök már sem a partenosz szó értelmét, sem a pártáét, azaz a diadémét már nem tudták, amiértis asszonyok fejére is alkalmazták, s még kevésbé volt tudomásuk a párta kerek korongocskáiról, avagy csillagairól, avagy a

párta gyöngyei értelméről.

Mindezekről művemben még igen sok mást is elmondok, amit itt kihagytam, valamint elhagyom a népmeséinkben még igen sokat szerepelő azon indítékról, hogy a lány testén lévő titkos jelek „két aranycsillag és egy ezüstholdacska”, de hogy erről néha még az is mondva, hogy „két füle mögött van a két aranycsillag és homlokán az ezüsthold”, ami tehát már a pártára vonatkozik. Különösen a pártáról, az annak felső szélére, a gyöngyök mögé alkalmazott búzakalászok értelméről is volna még sok-sok elmondani valóm...”

*

Adhat-e a világ minden aranya nagyobb dicsőséget egy leánynak e pártás, harmatos életnél, mely Isten áldásának befogadására, vállalására készíti fel? S lehet-e nagyobb dicsősége egy fiatalembernek, mint ezt a szépséget ápolni, megőrizni, s álmait majd ennek tudatában beteljesíteni? Az ilyen magyar lelkülettel várt áldásról tudják szülei, hogy valójában királyi gyermek, s életét e szerint éli majd...

FALVAY KÁROLY

Egymásra épülő szöveges ritmusjátékok

„Meggyőződése, egyszer végérvényesen
bebizonyosodik,
hogy az emberi viselkedés minden oldala
a ritmikus folyamat része.”

(Edward T. Hall 2000:169)

1. Szövegritmus

Hagyományos emlékeinkben a társas kapcsolatok, a gyermekkori beszéd és mozgás fejlesztés gazdag tárháza alakult ki, mely Kiss Áron, Arany László, Benedek Elek és mások gyűjteményeiben található meg. Széleskörű ismeretük és az életkorral összefüggő óvodai gyakorlatuk hosszabb lélegzetű és változatos, társas, azaz „közösségi” folytatása hiányzik. Ezzel párhuzamosan a nevelő pedagógiában még mindig nem közismert *agyunk baloldali féltekéjének mozgást és beszédet egyformán fejlesztő lehetősége, a beszéd mozgástartalmának egyszerű ténye*. A sok beszéd elfárasztó, ha

azt párhuzamosan mozgás nem kíséri, és fordítva is igaz. A régiek munka közben ezért daloltak, vagy ritmikus szövegeket mondtak. Ennek tapasztalati ismerete és gyakorlata egyben a közösség építését is szolgálta.

Három évtizeddel ezelőtt a jászberényi Jász Táncegyüttes 9-10 éves fiúcsoportja számára mozgásos játékot kértek tőlem. Így született meg: *Autontutora* címmel a játék, mely akkor a csoport vezetője: Bathó Edit révén országos sikert aratott.(1971)¹ Ezt követő másik, hasonló játék a budapesti Alsó-Erdősor iskolájának gyermekei számára készült, „Kopasz Péter” címmel, melyet Karcagi Gyuláné tanárnő szintén évtizedekig, a (nyugdíjazásáig) életben tartott az általános isko-

¹ Kéziratot módon 1986-ban kiadta a Budapesti Művelődési Központ Zsédényi Mária szerkesztésében. Video filmre vette föl a Népművelési Intézet, mely megsemmisült.

lában. (azóta feledésbe merült) Majd más feladatok kötöttek le, és nem volt követője (külső kíséret nélküli) törekvéseimnek. Magam is csak később értettem meg: *sikeresszövegritmusos fiújátékot készíteni és ma megtanítani, – bármennyire fontos az –, nem egyszerű feladat.* Könnyebb átlépni a feladat megoldásának szükségén és elvégzésén.

A mozgás és beszéd koordináció (két külön agyi vezérlésű idegi együttműködés) normális körülmények között a *bal* agyféltekében *együtt fejlődik ki*, ezért rendkívüli e folyamat *életkorral összefüggő* jelentősége. Ha a mozgás fejlődése nem életkorral összefüggő, (nem a megfelelő fejlődési időben „éli meg” a gyermek) akkor *az idegi együttműködés kifejlődésének elmaradása miatt* a „hiány” *zavaró munkába kezd! Eddig nem ismert torzulásokat, gátlásokat idéz elő!* Az ismeretlen eredetű zavar javítása pedig rengeteg erőfeszítést, fájdalmat, a környezete izgalmát, fölösleges anyagi ráfordítást eredményez és előhívja az újabb gyermeket vállalók elriasztó ijedelmét is!

A mozgás és a beszéd együttesség-érzet kialakulása kétségtelen erőfeszítést, időt és türelmet kíván. A belső erőfeszítéssel a féltéken belül az agy ehhez új idegpályák kapcsolatát hozza létre, mely elősegíti a jelentkező továbbfejlődési igények természetes kielégítését.

A rendelkezésre álló hagyományos játékszövegek ma már csak értő módon felfrissített gondolatokkal használhatók. A fiújátékok korszerűsített megtervezésénél a játékhoz szükséges *szöveges kíséret* kiválasztása az első nehéz feladat, mert meghatározza a készítendő játék karakterét. Szükségessé válik a játékeszközök használatával (pl. bot, kereplő, csengő, stb.) vagy egy-két dallal történő sikeres kiegészítése is, amivel tovább bővül az előbbi gond. Ezután következik a játékra felkészítés *tapasztalatokon alapuló pedagógiája* (módszere), illetve annak igénye. *A játékra majd a tánkra felkészítés* minél egyszerűbb módszerét és gyakorlatát elsajátítani legalább az előbbihez hasonló nagyságrendű feladat.

Ma általános óvodai tapasztalat, hogy a hatéves fiúk nemcsak énekelni nem szeretnek, de ehhez kialakult hangjuk sincs (?!). A jobboldali agyféltekéjük ebben a korban ehhez általában *alulfejlett*. Ordítózni tudnak, de *hangos, tagolt beszédhez* nincsenek játékaik, nincs lehetőségük az ér-

zelemmel fegyelmezett beszéd kifejllesztésére. Szó sem lehet arról, hogy a társakat kívánó játék elsajátítását énekes igény megoldásával kezdjük. Ez csak cukor lehet a tortán. De ha egyszer sikerült olyan dalt találni, melyet megszeretnek, akkor nagy lépést tettünk/tehetünk a gyermek jobboldali agyféltekéje, szellemi fejlesztése sikeréhez. Nagyon erős érzelmi környezet szükséges a fiúgyermek éneklés-készítési érzetének felkeltéséhez. Ez egyébként a ma annyira keresett kreativitás (alkotó képesség) helye is.

A játékok fontos kelléke a bot, de csak hat éves korban. A bot fogása és ritmust erősítő mozgatása és ütésének hangja, fegyver jellege, a fiúk játékaiban fontos szerepet kap. Használata, jelenlétének nagy gyengéje, hogy a játék tanulásakor *fel lazítja a tanuláshoz szükséges fegyelmet*, mert abban a pillanatban, amikor kézbe veszik, az egymás közötti „kommunikáció” szokatlan és veszélyes eszköze lesz. Ilyenkor árgus szemekkel és határozottsággal lehet csak rendet tartani. Fontos tapasztalat, hogy a játék és az éneklés is több, egymástól elkülönült kisebb csoportban mutat először igazi készíttést. Ilyen célkitűzés megvalósításában több óvónő együttes munkájára is szükség lehet. (Ha együtt sokan vannak egy időben és nem ismerik a játék-folyamatot, fegyelmezetlenné válnak.) Ez a csoportra bontás a *legügyesebb gyerekek összeválogatásával is kezdődhet*. Gyorsabb haladásuk húzóerőt gyakorolhat a többi társra, akik szintén szeretnének ezekkel játszani. *A gyermek mindig a nálánál ügyesebb gyermekkel játszik szívesen és nem a felnőt közreműködővel. Nagyon ismeri azokat a társait, akik nála ügyesebbek.*

A most tervezett három játék, különböző fejlettségi/fejlesztési szintet képvisel. Előkészítő szakaszában egyformán jelen van a ritmikus mozgás külön szöveges és külön mozgásos igénye, valamint egyszerű formában a kettőnek az egysége is. E játékra készít elő az 5 éves és a 6-7 éves életkornak megfelelő most megtervezett két játékelőzménye. A játék törzse azonos, de mindig újabb nehézségekkel bővül. Az új összeállítást 2002 szeptemberében Sepsiszentgyörgyön 60 óvónő sajátította el 20-as csoportokban és kisebb változtatásokkal. E játékkal párhuzamosan a jelen hiány fől számolásához további két teljesen más össze-

tételű ritmikus-mozgásos fiú-játék előkészítése és megtanítása, majd közreadása is folyamatban van az ország különböző óvodáiban. Ezekről a szerző videofelvételeket tervez készíttetni a játékok további elterjesztéséhez. Ezekkel a játékokkal kíván segítséget nyújtani a fiú gyerekek jelenleg fennálló szerepköri hiányosságainak pótlásához.

A ritmikus szövegű közösségteremtő játékok előkészítő szakasza

Az első mozgásfejlődési szakaszban a hosszabb ritmikus szövegeknek, mint említettük, igen nagy jelentősége van, melyek az óvodákban ma alig ismertek. Ezek pótlásához sorakozik fel a Kiss Áron gyűjteményből a következő, a szerző által e tanulmányhoz frissen összeállított első ritmikus szöveg, mely a hosszúságot a játszó gyermekek között felosztja. Ezeket a mondókákat *több gyermek helyett* először az óvónő mondja el „monodrámá”-ként a gyermekeknek, azzal, hogy előadásmódját figyel-

jék meg, s miután hallották, az *ismétléskor mondják magukban űk is*, vele együtt. Az óvónő többszöri, újra és újra történő elmondásának készítése vezeti el a gyermeket a hosszabb folyamatok memorizálásának és közös játék kialakításának örömére. *A szöveg mondását a gyermekek maguk között is feloszthatják és azzal változtatható, hogy aki az utolsó szövegsort mondja, az kezdi újra az elsőt.* A játszó így annyiszor mondják el társaik szövegét mindig másképpen, szerepszövegüknek megfelelően, ahányan vannak, s így mindenki kipróbálja, megéli a társai által mondott szöveg sajátos szereplését is.

A szerző a játékot hat játszó gyermek között osztotta föl. Ennyi gyerek 6-7 éves korban még óvodai körülmények között is szervezhető. Ezt úgy mondják el egymásnak, mintha társalognának egymással és élveznék azt, hogy ki-ki közöttük egészen más élmény-előzményekkel mondja el a ráeső kis szöveget. Ilyen összeállítások más szövegekből is készíthetők. Ezek egyik első formája:

A tervezett játék szövegritmusának elsajátításához a gyerekeknek más szövegritmusokat is ismerni szükséges, melyek újabb játékok megvalósításához kínálnak beszéd és mozgás lehetőséget.

Ilyen példa:

1. Néném süttött lángost, de nem adott belőle;
De nem adott belőle...!
2. Én is süttök lángost, de én adok belőle!...
Tettem a kosárba vittem a vásárba.
Kérdik a vásárba, mi van a kosárba?
Túrós béles, derelye, egyél Jancsi (Pisti) belőle!
3. Ej, haj, vadliba, mit ettél a lagziba?
4. Tekintetes káposztát, méltóságos rántottát!
5. Elbújtam én a nád közé, sípot csinálgatni.
Az én sípom csak azt fújja: dirr, durr, csapodár!
6. Ketten fogtunk egy békát, neked adom a farkát!

Együtt: Kő kút, körül út
Körül futja
Kurta-nyakú,
Rövid farkú
Tarka tyúk (ismételve), a 6. kérdezett mindig újra kezdi. Akkor ő lesz az 1. sz. és mutat rá a következőre.

A játék megtanulását a *Kő kút, körül út* elsajátításával kezdjük.

További előkészületek. A *tervesett játékkunk* megtanulását kedvezően segíti elő, ha a gyermekek most már a játékban szereplő (a későbbi oldalon bemutatandó) mondókát először kézzel taposva „egyenletes lüktetés” (negyedekben) formájában ritmizálják. A kéz (taps/fogásérzet) és a beszédérzet együttes kialakulása elősegíti a *talpérzet* mozgásérzetének a beszédritmussal összefüggő fejlődését is! A szöveg és tapsritmus nem új igény, része a széleskörűen ismert ÉNO zenei igényeinek. Azt már kevesebben tudják, hogy az agyban a *kéz és láb-idegek egymás mellett futnak* és egymásra is hatnak. (a hatások gátlók és elősegítők egyformán lehetnek.)

Először a *páros lábú előre ugrálások* (egymás mellett tartott lábfejekkel), személyenként külön-külön, majd az egymás után következő gyermekek sorában egyszerre, egymás utáni ugrálással, és ezek a mozgásritmusok egyénileg választott rövidebb mondókák együttes ritmikus használatával segítik elő a ritmusérzet fejlődését. Mondókával csak akkor lehet bármilyen mozgást játékosan gyakoroltatni, ha már könnyedén tudja a gyermek az elugrások egymásutánját. (Az együtteséget ebben az esetben már megkívánhatjuk!) Mozgást és szövegritmust ezt követően (ismét egymásutánban!) *változatokban* gyakoroltassuk. (A páros lábú ugrásokat lehet létrafokok között, wesco-dobozok, babzsákok fölött, a kötél két oldalára oda vissza és előrefelé stb. gyakorolni).

A beszéd, a szövegmondás is mozgásérzet eredetű! Lábmozgással együtt: *kétféle eredetű mozgás együttélése*, melyet a kigyakorlás következtében kialakuló agyi idegpálya segít elő. Ha ilyen idegpályákat a gyermek nem épít ki életkora kellő időszakában, nem tud társaival zavartalanul együttműködni. Ebből adódnak pszichológiai és biológiai zavarai, melyek továbbfejlődését gátolják.

Ugrás-Változat: A páros lábú elugrástól eltérően, először (az első negyedre) *mindig jobb talpra ugorva* indul az előre haladás (az előre ugrás alatt a balláb, mellette hátra megemelt), majd ezt követi az újabb, helyben páros lábú ugrás (második negyedes) ritmusa először helyben, majd később ez is előreugrással. Ezt a két, ugrással induló mozdulatot folyamatosan előre haladva kell elsajátítani. ***Csak a zavartalan előrehaladás elsajátítása után lehet mondóka és a mozgás***

együtteségével próbálkozni! (A további folytatásban mindezt *ellenkező oldalra*, bal lábra és páros lábú előreugrásra váltva). Ez utóbbi ugrálással a gyermek nemcsak a beszéd-mozgás koordinációját erősíti meg, hanem a jobb-bal érzetének a biztonságát is.² (a veréb páros lábbal ugrál, mert az agyi irányítása alacsony fokú; emiatt csak erre képes. Rigónál, szarkánál ugyanez a fejlettebb agyi vezérlés miatt már mindkét esetben jelen van a beszéd ismerete nélkül).

Az új játék szöveges részének megtanulása (mindig a fenti mozgások után) *kizárólag a negyedes ritmus felhasználásával* és első formájában, *körben ülve történik*. (Ebben a formában a mozgás-folyamatot a beszéd ritmikus folyamata képviseli!) Kívánjuk meg az együttes hangos szövegmondást! Figyeljük meg, ki nem mondja. Az okot ne akkor kérdezzük meg, hanem külön beszélgetésen. (A gyermeknek valami problémája van). Ez az életkorral összefüggő előzetes játék a teljes játék megtanulásának előzménye. (5 éves korban így játszható.). *A beszéd és mozgásfejlesztés mellett ilyen módon fontos életkori szerepet kap a közösségérzet kialakításának előkészítő pedagógiai igénye és nagy szüksége.*

Ritmikus játék 5 éves fiúk számára

1. Egy, megérett a meggy!

Hat játszó gyermek **körbe ül** (itt a leíráshoz hat gyermekkel számoltam, lehetnek kevesebben, de több gyerek esetén félő, elunják az ismétléseket. Ilyenkor helyesebb új csoportot indítani). A taps a ritmusérzet kialakításához, mint korábban utaltunk erre, *most* nem elégséges! A tenyerek összecsapása után azonnal le kell ütni a combokra. *Ez a két mozdulat egy ritmust képez*. Ezt a tapsolást először nyolcig történő számolással többször egymásutánban játszva gyakoroltassuk. (A hangsúly a tapon és a kimondott szón van! A *8-as szám a magyar ritmus 2x4-es megerősítés* érzetét célozza). Ha úgy látjuk, kezdik a gyerekek együtt érzékelni, az egyenletes lüktetés és a 8-as beosztás időritmusát, (ez nem egyszeri alkalom, sokszor vissza szükséges térni reá) akkor megkísérel-

² Egyik budapesti gimnáziumban találkoztam azzal a problémával is, hogy 12-13 éves fiúk bizonytalanok voltak a jobb-bal lábuk érzetében!

hetjük a számolás megváltoztatását négyes csoportban. Vegyük hangosan „egy, kettő, három, négy”, – számolva az első négy taps-combraütést, majd azt tovább folytatva egymás után: „egy, egy, egy, egy, (négy) kiáltásra váltjuk. A játék megtanulásának elején azért se legyen a körben sok gyermek, mert azok, akik most gyakorlatot szereznek, a többiek gyorsabb haladását fogják elősegíteni. A másik ok: a játék iránt ezzel is érdeklődést lehet kelteni a még nem játékos számára. Ha ezt a folyamatot az első öt számra biztonsággal tudják játszani kisebb csoportokban, ez után kezdhetjük el nagyobb csoportban is, így haladva a játék megismerésében. Nagyobb csoportra azért lesz szükség, mert ha előadásra is gondolunk, ott nagyobb hangerőre van szükség.

A játék megkezdéséhez egy gyermeket a játékosok maguk közül számoljanak ki. (Az is lehet a haladás érdekében, hogy kezdetben ehhez az első alkalomhoz egy ügyes gyereket az óvónő választja ki.) Ez a gyerek indítja el a játékot és ő mondja erőteljesen a 8 negyed ritmikus folytatásában (kissé felgyorsulva) a „Megérett a – Meggy!” – kiáltást. Ezt követően az egész ülő csoport megismétli teljes hangerővel és ugyanabban a ritmusban: Megérett a meggy!

Nem elfelejtendő a szöveget kiáltó fiú még egy kötelessége, hogy kiáltása után azonnal rámutat egy társára, aki majd a kettő-k hasonló számolása után a Csipkebokor vesszőt! kiáltja, melyet a csoport most is megismétel: „Csipkebokor vessző!, mint előbb (később csak az 5-ös szám kiáltását nem ismétlik!) és utána azonnal elkezd folyamatosan az első négy számot számolni (egy, kettő, három, négy), melyet most a három-három-három-három! kiáltások (az első szótagon van a hangsúly!) és az előbb kijelölt fiú Te vagy az én párom! kiáltása követ, (a következő kiáltót kijelölő mozdulatával) mire az ülő csoport folyamatosan: „Te vagy az én párom (együttesen) következik, s a kiáltás után a csoport azonnali számolása, majd a négy-négy-négy-négy felhangzása után folyamatosan: „Megdöglött a légy! kiáltás és együttes ismétlés következik, az újabb fiú kijelölésével. Majd (most egyedül előzetes számolás nélkül) folyamatosan Öt-öt-öt-öt-öt-öt-öt-öt együttes kiáltás és utána a kijelölt fiú egyedüli kiáltása valamelyik társára mutatva: „A te fejed tők!” Azonnali kergetőzés következik kettejük között, az ülő körön kívül-

körön-belül, amíg a kergető meg nem érinti futás közben a kiáltó fiút. (A többiek biztatják őket).

Ekkor azonnal tovább folyik a játék, most ismét a számolással (egy, kettő, három, négy) és a hat-hat-hat-hat-tal, hét-hét-hét-hét-tel, nyolc, nyolc, nyolc-cal és a hozzájuk tartozó egyéni és csoportos válasz-kiáltásokkal stb. egészen a 9-esig.

A kilencesnél mindannyian felállnak és a szöveget ebben a játékban együtt kiáltják:

Kilenc! Kilenc Kis Ferenc

Kis Ferenc! Kis Ferenc!

Kilenc Kis Ferenc!

A kiáltás közben a kört két sorra húzzák ki, és egymással szemben letérdelnek úgy, hogy a szemben lévők a tenyerüket egymáshoz támasztják. Azonnal elkezdik mondani együtt:

Tíz, tíz, tíz, tíz

Tíz, tíz, tíz, tíz stb.

Valamilyen megállapodás szerint, melyik sor kezdi a nyomást először a tíz-tíz mondva, kettőnként megnyomják a másik sor felemelt alkarjainak a tenyereit. A „ha nem tiszta vidd vissza” stb. szövegre az egymáson lévő kezek negyedekre összetapsolnak. A végén térdelésből felugranak jobbkarjukat mindannyian az előző kört újra kialakítva a közepe felé előre nyújtják, közben kezdik mondani a tizenegyét négyszer, s a szemben lévők felé mutogatnak „Essék ki a szemfogad! Essék ki a szemfogad!” Együtt folytatják ugyanígy tovább a tizenkettőt háromszor és „essen ki mind a kettő! essen ki mind a kettő!” kiáltásával. (Az eredeti szövegben „essen ki a fél szemed!”-et mondanak, ami az agresszióérzés megfelelő életkori kialakulásához szükséges. Miután a fegyelmezett alkalom nélkül az agresszió később és fegyelmezetlenül alakul ki, sokkal nagyobb erővel jelentkeznek! De a felnőttek, nem ismerve a pszichológiai folyamatot, már most félnek tőle és nem értik a szerepkör későbbi, valóban kellemetlen megjelenésének okát. A vita elkerülése érdekében változtattunk.)

Tovább folytatva a befejező tizenhárom jön kétszer és utána „Vasasjárom! A fejedet belezárom, belezárom! Belezárom!” Ezalatt befelé mennek, hogy a kezeik előrenyújtva összeérjenek (össze is foghatnak) és a belezárom után együtt felugranak és guggolásba esve kiáltják: Kukurikúúú...!

Ilyenkor valaki más kezdőjátékosra rámutatva, új-

ra kezdődhet a játék.

(A „járom” olyan vasalt fa keret, amit a két ökör vagy két tehén nyakára tettek föl, a szekér húzásának az együttes elősegítéséhez.)

Már az első szám-taps-szöveg együttesnél gondok lesznek! A 8 negyedből az első négynegyedet taps közben magukban számolhatják és csak az ötödiknél kellene kezdeni az egy!-gyeket négyszer egymás után együtt mondani. (ha nem menne, bátran számoljanak, s ha már biztosan megy, lehet tiltani) Úgy tapsoljanak, hogy továbbra is mindkét combjukra üssenek, a taps-hangsúlyt erősítve.

A játék megtanulásakor már az első választ *azonnali folytatással* mind az öt-hat gyerekkel végig próbálhatjuk. (Így is játszhatják az egész ülő játékot!). Ez azt jelenti, hogy a számsor mind a 13 válasza hatszor, vagy ahányan a körben ülnek, körül megy! (lehetőleg az ülőket nem egymás után, hanem tetszőlegesen választva, de figyelve választják ki a gyerekek, hogy *mindenki sorra kerülhessen* „szám-válasz”-okkal. (Ez, azért lenne jó, mert minden gyerek megkísérelti egyedül elmondani a játék összes válaszát. Nem tudhatja ugyanis, mikor esik rá a választás, a játék melyik pontján.

Erre azért is szükség lehet, mert a gyermek *nagy feszültséggel éli meg a rámutatás érzékelése után a szükséges válasz kimondását!* (Tapasztalhattam, hogy több gyermek is volt a 12 tagú csoportban, melyen a feladatot kipróbáltam, akik hat évesen a szöveget egyszerűen nem tudták súlyos nyelvbottolás nélkül kiejteni. Egyébként nem beszédhibák!) – Ha ilyen előfordul, menjünk tovább, vagy tegyük egy időre félre a játékot s nem a többiek előtt, de kíséreljük meg külön a gyermek hibátlan kiejtésének az elérését. Addig ne vonjuk be újra, míg maga nem jelentkezik erre. (Úgy tűnik, az óvónők nem minden esetben sáfárkodnak jól a nyelvtörő játékok nyelvi kiejtés-javításának nyelvtanító eszközként történő felhasználásával sem.)

A második nagy probléma a 8 negyed után a *Megérett a meggyet* mondó gyerek számára a *ritmusfolyamatba történő pontos belépés és a szöveg helyes hangsúlyozása.* (ezért van szükség az előzetes 8 negyedre, mert az idő alatt kialakulhat a folyamat-ritmus biztos belső megérezése. (valamivel gyorsabb tempójú a „válasz”!)

Az első sikertelen kísérletek esetében ne veszítsük el türelmünket!

A harmadik nagy probléma a „Megérett a meggy!” együtt kiáltása után az előző egyenletes ritmus *azonnali, számolással történő zavartalan folytatása* majd a „kettő, kettő” stb. *négyszer mondásával*, ami először szintén magunkban (vagy ha csak hangos számolással megy, akkor úgy, és a második négyesre a „kettő”, „kettő” négyszeri ritmikus megismétlésével.) (Emiatt szükséges a combütétes tapsolás előzetes gyakorlásának biztonsága! A számolás elhagyását későbbre hagyhatjuk!)

A tízes számsorban „három” a leghosszabban ki ejthető. Itt nem baj, ha egy kicsit lelassul a számolás, ha az első „há”- szótag hangsúlyos kimondására figyelünk. A négyenél már semmi probléma nem lehet.

Az ötös számig elérve hagyjuk egy kicsit megérni az egész eddigi feladatot, hogy a további játék megtanulása felgyorsulhasson. Az eddigieket egy játékkalkalomban többször ismételjük meg. (legalább kétszer-háromszor). Ha úgy ítéljük, hogy a gyermekek kellő gyakorlatot szereztek, kezdjük megtanítani a további szövegeket, mindenben az eddigi gyakorlatnak megfelelően.

Az ötévesek számára azért fogalmazzuk meg a játék egyszerűbb változatát, mert az után gyerekjáték elsajátítani ezt a bonyolultabbat. A felkészülés nélkül olyan erőbedobás szükséges mind az óvónő, mind a gyerekek részéről, ami elveheti a kedvet a játék megtanulásától. Mint láttuk a leírt szöveg ismeretében, az öt éveseknél például a nyolcadolt szövegek végig kimaradtak. Ezek a következő évben kerülnek sorra, akkor azonban már a játék mozgásigényeinek, a tér és botfogás használatának elsajátításával együtt. A teljes játékban két dal is szerepel. *Tanítás nélkül* ezeket az óvónőtől „elhallás formájában” ismerjék meg a gyerekek. Csak akkor szenteljünk külön figyelmet a dal megtanulásának, ha azt a gyermekek kérik.

Ritmikus játék 6-8 éves fiúk számára

2. Megy a takács az utcába

Minden fiúnak bot, néhányuknak kereplő, csengő, mint kellék szükséges. A botok hossza a föld és a gyerek álla alatti közt számítva, arasz mérettel rövidebb (a gyermek kezének egy araszával).

A játékot kevesebben is játszhatják, mozgás és egyéniség (személyiség) *fejlesztésként fiúknak készült*. A 16-os létszám „előadás” esetén javallott (a kellő *hanghatás* elérése miatt, de 9-12 gyerekkel is játszható). Maga a játék többszöri ismétlést és a gyermekek kívánta változtatást is lehetővé tesz.

A játék megtanulásának javasolt módja

A játék három különböző részből áll: 1. Énekes körbejárás és utána átvezető játék, 2. Ritmikus szöveges botos játék, 3. Kettős körben énekes Malomjáték és kezdődhet az egész újra előlről. A játékba lendülés miatt nagyon fontos az ismétlés lehetősége, amire bizonyítottan igény van.

1. Az énekes körbejárás

Az elmúlt évben „elhallásból” már minden játészó gyermek ismeri az éneket, vannak, akik már tudják énekelni. (Ennek ellenére, ha úgy látjuk, az éneklést a szöveges játék megtanulása utánra is halaszthatjuk.) Az énekléssel kapcsolatos fontos kíváncsi a hang erősségének fejlesztése. Játészó közösségben jókedvűen együtt énekelni igen erős késztetés. Erre már kezdetben figyelemmel legyünk. Az egyszerű és már belső érzettel felkészült gyermek *bothasználata nélkül* először csak a lábmozgás és az énekritmus egységét tanulja meg, azt is csak *helyben járással!*

A gyermekek *hármast vagy négyes sorokba állnak föl, egymás mögött.* (ha kevesebben vannak 3-as, ha többen 4-es sorokban. Bottal csak akkor kezdenek, amikor a dalolás közben már előre is tudnak haladni a mozgással).

Jobb-bal-jobb lépéssel indul, a másodszori jobb lábba mindig *rá-dobbantunk!* és azonnal és negyed szünet után vissza: bal-jobb-bal lépéssel. (két nyolcad után egy negyed, itt is *dobbantás* van!) A gyerekek kezüket maguk előtt tartva. Csuklójukat is jobb-bal-jobbra billentve kísérik a lábmozgást. A második jobbra és a második balra billentve a kézfejet, az alkart kicsit eltávolítjuk magunktól, ilyenkor a nagyujj-hüvelyk ujjat *összetéve* pattintani is megpróbálhatnak. Ez utóbbi az együttmozgás elérése miatt kívánatos. Ha ezt a helyben oldal-lépést már énekelt ritmusban is tudják, csak ezután kísérletezhetünk az előre

lépéssel, haladással, s később a körben járással (ez utóbbi esetben az óramutatónak megfelelő körben járással).

Ha ez már így együttesen megy, akkor kezdjük el *helyben járva botfogás-cserével*, ritmusütéssel. A bottal gyakorlás biztonságos kialakulása után kezdetünk neki majd a végleges nyolcados szöveges játék megtanulásának is. Ehhez ezek az előzmények szükségesek.

(A játék megtanulása *kezdődhet annak a második részével is*, s annak elkészülte után tanulják meg a bevezető részt. Lehet, hogy a gyermekek érdeklődését jobban a második résszel tudjuk megnyerni. Ebben nagyon óvatosan járjunk el. Ez a csere főleg akkor indokolt, ha nem tudunk a *Megy a takács* dalhoz kedvet teremteni. A játék megkezdése előtt ehhez ezért előzetes tapasztalat szükséges. E feladattól egyelőre függetlenül kezdjük meg, először leülve a nyolcados szövegekkel bővült szöveg mondásritmusát is, már a játék végleges összeállításának megfelelően. Ez tulajdonképpen a meglévő szövegismeret kibővítése. A már ismertek után ez a váltás nem okozhat problémát. Az első öt szám után itt is álljunk meg, és a következő napokban ismételjük és folytassuk. (idő szükséges az előrehaladás megéréséhez).

A játék, ha maguknak játsszák, akkor kiszámolóval kezdődik. Ezzel a játészók maguk jelölik ki az első „szólaló”-t. (Előadás esetében a kijelölést előre megbeszélik.) Ezután négyes vagy hármast sorokba rendeződve az előremenés sajátos billegő járásával énekelnek, a kezükben lévő bottal ritmikusán a földre ütve. Közben a rendelkezésre álló téren legalább egy teljes kört (lehet kettőt is) fordulnak (járnak le) az óramutató járásának megfelelően (ez a forduló sor külső játészosainak gondot okozhat, (a belsők helyben járnak.) ezt a fordulást külön szükséges járó mozgással előre kipróbálni. A kör az óramutató járásának megfelelően forog! Ez azzal a következménnyel jár színházi előadás esetén (a nézőtérről nézve) a baloldal hátsó részéből előremenni, és előre fordulni. A ”kutya van az ólba” szöveg nem teljesen hátul, de a színpad jobboldalán lesz.

*Mén a takács az utcába
Lötyög a tej a hasába.
Haj, takács oda vagy,
Rémisztő csoda vagy,
Kóc szál, kócfonál
De azért én szövök ám!*

*Máma rétes, holnap is
Holnap után kenyér sincs
Haj, takács száll a vászon
Ide figyelj sógorasszony
Kóc szál kócfonál
Azért én még szövök ám. (Ez a jó szöveg!)*

A Mén a takács-dalhoz tartozó *billegő* járás:

A fiúk kezében bot van. A bot fogása egy-két marokkal a bot felső része alatt.

Kettős indulás történik. Az első együttes indulás *helyben álló* helyzetben cserélgető helyzetben lépéssel: jobb-bal-jobb-szünet és bal-jobb-bal-szünet, melyet megismétlünk (tehát egyszer *jobbra*, egyszer *balra* és megismételve.) Ezt követően folytatva, *második* indulásként jobbra kilépéssel együtt *kezdődik az ének* és az előre lépés ugyanezzel a lábváltogatással, de jobb lábbal-jobbra előre kilépve és előre haladva. „*Megy a takács*” alatt az *M és t kiejtésére* bottal két nyolcad ritmusú lépés közben két ütés van a földre egymás után és a t-re a kilépéssel együtt ütés. A negyedes szünet alatt a botot a jobb kézről a balkézbe cseréljük, majd balra lépés megkezdésekor az *út-cába* jobb kézről balra cserélünk, hasonlóan két ütéssel az *a-ra* és egyet a *c-re*, és így tovább. A cserénél a szabadon maradt *kézfejünket oldalt és pattintó fogással* tartjuk. (ez csak egy két gyereknek fog sikerülni, de ez nem baj!) A botot tehát nemcsak fogják a gyerekek, hanem ritmust ütnek és a bot-fogásban kezét is cserélnék. Ezért fontos, hogy ezt a koordinációt türelemmel és figyelmesen segítsük elsajátítani. Itt az ügyesebb gyerekeknek nagy jelentőségük van, mert a többi gyerek őket utánozva, „érzékeléssel” és nem „tudatosan” sajátítja el a másiktól a kívánt megoldást.

Az előre járás körirányban, (az óramutató járásának megfelelően), négyesével vagy hármásával egymás mögött állva történik. (másfél vagy két-két és fél kör). Ide-oda billegő mozgás, – lötyögteti a tejet a hasában!, – de közben előre halad. (ha már

biztosan érzékelik a mozgás és a dal együttesét, akkor a mozgással külön játszani is fognak.

Az énekes járás befejezése után további kétszer négy botütéssel (egy, kettő, három, négy, – mind-egyik ritmusra a botot a földre ütik) továbbhaladnak, majd hirtelen leguggolnak SSSSSSS -el egymást összekacsintva, valamire figyelmeztetik. Folyamatosan:

Átvezető játék.

Térdelve és csomóban összesúgnak: először hal-kan, majd egyre erősödően mondják legalább háromszor (ez hangulattól függ!) *Kutya van az ólba, rúgd oldalba!*, *Kutya van az ólba, rúgd oldalba!* *Kutya stb.*

2. Ritmikus, botos szövegritmusos játék.

A botokat közben alul jobb kézre fogva fejük felé megemelik és hirtelen felugorva és mindig jobb lábra dobbantva, *előre haladva* nyolcszor „egy”-et kiáltanak. A mozgást együttesen (egymás után és kört alkotva) szinte futva végzik. A dobbantó lépés és az „egy” kiáltás mindig egyszerre (negyedelve):

Egy, egy, egy, egy,
Egy, egy, egy, egy

Ezt követően *folytatva az egy-egy* kiáltásokat *nyolc-cados* ritmusra váltva és vele az előbbi előrehaladást a kör középpontja felé irányítva, nyolc nyolcadot befelé, majd mindenki hátrafelé menve megismétlik. A botokat közben a fiúk maguk előtt a föld fölött tartva, a nyolcados ritmusban ismételtetik az egy-eket és közben a maguk előtt tartott bottal ütögetik a talajt. Ütögetik egy-egy ismétlés ritmusában kétszer négyszer (nyolcszor egy) a földhöz ütögetik befelé is, visszafelé is, a botokat felemelik és *két kiáltásra egy jobb lábra dobbantó lépést lépve* és a kört tartva előre futnak és a negyedik dobbantó lépésre befelé fordulva letérdelnek. A jobb kézben a bot mellettük áll.

Egyegy-egyegy, (befelé)

Egyegy, egyegy

Egyegy-egyegy, (kifelé)

Egyegyegyegy (az utolsó negyedre befelé letérdelnek)

Az utolsó egy-egy kiáltásra mindenki jobb lábra

letérdelésbe ugrik, a botot a jobb oldalán maga mellett állva tartja.

Az *előre kiszámolt/kijelölt fiú* az utolsó negyed alatt a kör közepére szalad, felemelve a botot, elkiáltja:

Megérett a meggy! ugyanakkor folyamatosan mindenki felugrik a körön, magasra emeli a botját és válaszol:

E.: Megérett a meggy! (a kiáltó fiú közben rámutatott a következő kiáltó fiúra és a helyére szaladt)

Azonnal folytatva (két negyedekben):

Kettő, kettő, kettő, kettő

Kettőkettő, kettőkettő

Kettőkettő, kettőkettő

Kettőkettő, kettőkettő

Kettőkettő, kettőkettő

Az első negyedekre a párok ugorva egymás felé fordulnak, (a bal oldali jobbra, a jobb oldali balra) a botot mind a két kézzel fogják a testük előtt, a két vége felé és erős terpeszbe ugranak egymással szemközt, a második negyedre (szünet) a terpesztett ugrásban helyben felugranak (fordulásban egyet és utána helyben egyet). A második negyedre ismét balra és jobbra fordulnak ugorva a mellettük levő párok felé (támadó jellegűen, az előbbinek megfelelően). A harmadik negyedre ugyanezt megismétlik, de a botokat keresztbe össze is teszik fordulattal és a második ugrás alatt, és a negyediket jobbra ugyanígy.

A nyolcadokkal azonnal folytatva négy lépéssel (négy nyolcaddal, jobb-bal-jobb-bal ugrálva) helyben, jobbra irányba és a botot magasra tartva mindenki megfordul maga körül és utána ugyanezzel az ugráló lépéssel a jobb lábra dobbantva és felemelt botokkal előre befelé a kör középpontja felé halad, majd ugyanezt folytatva a kör középpontjából hátrafelé ugrálva (tágítva a kört) és a negyedik lépésre leguggolnak. A botot mindenki maga előtt tartja jobb kézzel a földön állva. Ebben a pillanatban a társa által előzőleg kijelölt fiú a kör közepére futva elkiáltja:

„Csipkebokor vessző!”

(folyamatos ritmusban!) Felugrik mindenki felemelt bottal, és folyamatos ritmusban ismétli.

Csipkebokor vessző! (A kiáltó fiú, kijelöli közben a harmadikat és a helyére szalad. Azonnal folytatódik a játék:

„Három, Három, Három, Három,

Háromhárom, háromhárom,

Háromhárom, háromhárom

e: *Te vagy az én párom!*

E: Te vagy az én párom!

Az első „három” (kissé elnyújtott) kiáltással együtt mindenki terpeszbe ugrik a kör középpontja felé és közben a botját alul fogva mindkét kézzel a magasban jobb oldalra lendíti (billenti bal kezével együtt). A második „három” kiáltásra terpeszugrással ugyanez balra. A harmadik negyedre ugyanez két ugrással és két lendítéssel jobbra. A negyedik Háromra egy ugrás balra lendítés magasan a bottal, a másik ugrásra térdelés botleütés magunk előtt a földön. Ezt követően a kijelölt kiáltót halljuk:

„*Te vagy az én párom!*”, olyan változat is ismert: „*Én bizony nem járom!*” Amelyiket a kiáltó választotta *azt ismétljük meg*, azonnali felállás közben és a bottal egyet a földre ütve. (Az „én” szóval együtt.) Azonnal folytatódik:

Négy, négy, négy, négy

Négy, négy, négy, négy

Négynégy-négynégy

Négynégy-négynégy

Négynégy-négynégy

Négynégy-négynégy

Megdöglött a légy!

Megdöglött a légy!

A körben állók, hátul a kör közepén két részre oszolva ellentétes irányba indulnak és az ellentétes oldalakon egymással szemben két sort alkotnak. Nyolc negyed, nyolc kisebb ugrással megtett dobbantó lépést jelent. (mint az *egyeknél*). Színpadon gondolkozva most a két sor a nyolc lépés vagy nyolc negyed után két oldalt egymással szemben áll. A jobbra induló félkör kezdetben a balra indulók mögött van! A párhuzamosan egymással szemben álló két sor a nyolcados szövegekre megindul egymás felé. Itt a lépésritmus *kontraszba! változik*, azaz a második nyolcad a dobbantó, hangsúlyos lépés. (ez kicsit hullámzó mozgást jelent előre.) A nyolcadokra lépve a dobbantó lépéssel *sort tartva!* egymás felé mennek A botját minden résztvevő játékos dárda, vagy puska-szerűen a jobb oldalán tartja maga mellett

vízszintesen előre szegezve. Ez előre felé négy hosszított, kissé ugró lépést jelent. Ezután jobb lábbal hosszítva hátralépve a hangsúly most a bal lábba kerül és három hátrafelé hosszított lépéssel (nem ugorva) *visszaállítják a kört*. A negyedekre a botot lefelé tartva egyszerre leütik és utána azonnal letérdelnek. Ezt az ütést követi a kiáltó szava, aki közben a kör közepére szaladt:

„*Megdöglött a légy! A botot a „megdöglött” szóra emeli fel és a „légy”-re üti le. (kijelöli a következő kiáltót az ő botleütése után)*. Hasonló a csoport kiáltása és válaszleütése. Folytatva azonnal (tehát a kör térdelt állapotban marad, jobb oldalon a botot fogják) Kiáltják:

Öt, Öt, Öt, Öt

Öt, Öt, Öt, Öt

A nyolc negyed „öt” szó kiáltása után a kijelölt kiáltó rámutat az egyik szemben lévő gyerekekre és kiáltja:

A te fejed tők!

A kiáltás után akinek az szólt, azonnal ledobja a botját és elkezd üldözni a kiáltót, aki már szintén ledobta a botját. A körben ülők hangosan biztatják őket. Amint a kergető a kiáltót megérintette, – ezt mindenki figyeli, felhangzik az együttes kiáltás:

Hat, hat, hat, hat

Hat-hat-hat-hat

Hat-hat, hat-hat

Hathat-hathat, hathat-hathat

Hathat-hathat, hathat-hathat

Hasad a pad! Hasad a pad!

Hasad a pad! Hasad a pad!

Előre a körön azonnal indul a Hat- kiáltás, egymás után 12-szer, *kissé terpesztett állású előre jobb lábba ugrással*, és közvetlen utána páros lábú utána ugrással (két nyolcad!) a botok magasba emelve! (óramutató-járásiránnyal, kicsit ülő jelleggel). Az utána következő nyolcados szövegre magasra tartott bottal három előreugrás van páros lábbal befelé és a kör közepe felé és ugyanannyi hátrafelé vissza, hóna alá fogott bottal, a végén ugrással guggolásba, jobb oldalon magasra tartott bottal. Ezután kiált kétszer a kiáltó: *Hasad a pad! Hasad a pad* és mindenki az ő ritmusában válaszol ugyancsak kétszer: *Hasad a pad!, Hasad a pad!*. Folytatva azonnal:

Hét, hét, hét, hét,

Hét, hét, hét, hét.

Héthét-héthét, héthét-héthét

Héthét-héthét, héthét-héthét

Héthét héthét, héthét-héthét

Most süt a pék!

Most süt a pék! Most süt a pék!

A Hét kiáltása a második *Hasad a pad!* (kiáltás) után azonnal indul, olyan módon, hogy a körben állók megfelelnek a csoport létszámát. A két fél a körön elindul egymással szemben felemelt bottal. A baloldalra induló jobb oldali sor-fél megy belül, (a másik mögött) bal oldali sor-fél jobbra és kívül (a másik sor előtt). A háttérben egymás mögött két sort fognak alkotni. Az előző kiáltáskor meghatározott kiáltó a két sor előtt megy. A mozdulat a már ismert jobb láb előreugrás, ugyanakkor a *bal felkapása* és utána *páros lábon ugrás*. A kör megosztásánál mindkét csoport jobb felé a jobb lábbal ugrik ki. Amikor a két sor kialakult a nyolcados szöveget sima járással és jobb kézben botleütéssel járnak. Három lépés előre, negyedekre fordulás hátra. Majd itt tovább a hátrában előre három lépés, a negyedik fordulás és indul előre három lépés. Ezután azonnal a kiáltás a kiáltótól: „*Most süt a pék!*” egyszer, a csoport ismétlése *kétszer!*

Nyolc, Nyolc, Nyolc, Nyolc

Nyolc, nyolc, nyolc, nyolc!

Nyolcnyolc-nyolcnyolc

Nyolcnyolc-nyolcnyolc

Nyolcnyolc-nyolcnyolc

Nyolcnyolc-nyolcnyolc

Pad alatt a polc! Pad alatt a polc!

A Nyolc, Nyolc, stb. nyolcszor, azaz nyolc negyedben a „Most süt a pék!” második együttes kiáltás után azonnal indul. A következő mozdulatsor viszont mindenben megfelel az elsőnek, az Egy-Egy-eknek, úgy, hogy a körre irányuló mozgást a hátsó sor kezdi el körirányba indítani (óramutató irány!), s azt az egy-egy stb. kiáltás helyett a nyolc-nyolc kiáltásokkal teljesen megismélik. Az előzőleg kijelölt kiáltó a kör közepén a „Pad alatt a polcot” kiáltja, amit a körben térdelő csoport megismétel.

Ezután a kiáltó: „Kis Ferenc! Kis Ferenc! Kilenc Kis Ferenc!”, amit a csoport folytat:

Kilenc! Kilenc Kis Ferenc!-et kiált, amit a csoport ritmikusan ismétel meg:
Kis Ferenc! Kis Ferenc! Kilenc Kis Ferenc!

Ezalatt a „Kis Ferencet” egy fiú előlről átöleli, a másik ugyancsak őt, hátulról öleli át. A többiek hirtelen mögéjük rendeződnek szembenálló sort alkotva, (színpadi térben képzelve átlóban) abból a célból, hogy a másik oldalon állókat a maga térfelére húzza. Ha a felálláshoz időzavar állna elő valami miatt, akkor a Kis Ferenc ismétlést vagy a kilenc Kis Ferenc ismétlést kell a felállásig megismételni, amikor is az első tíz-et *kétszer* jól elnyújtva kiáltva, meghúzza mindkét fél az ellentétes oldalt, amelyik az egyik oldalra valahogy megindul, a másik két tízre, ugyanúgy elnyújtva kiáltva az ellenoldal visszahúzza. Ezt kétszer így megismételhetik (egyet-ide, egyet oda)

Tíz, tíz, tíz, tíz,
Tíz, tíz, tíz, tíz

Ezután a húzást hirtelen abbahagyják és a két ellenoldal, a tér hátsó jobb oldalán álló csoport balra előre megy, a tér bal oldalán álló csoport pedig jobbra előre megy, ezzel két sort alkot. Színpadi körülmények között ez *a két sor párhuzamos a színpad élével* és a tér közepén vagy kissé attól előre van. Közben mondják:

Tíz, tiszta víz,
Tíz, tiszta víz
Tíz, tiszta víz
Tíz, tiszta víz,

négyszer egynegyed-kétnyolcad-egynegyed taps letérdelve, egymással szemben, maguk elé emelt alkarral és kinyújtott tenyérrel, melyet összetapsolnak.

Ezt folytatva először csak a hátsó csoport mondja e rész befejező sorait:

Ha nem tiszta
vidd vissza,
A kis cica megissza! Ezt a szöveget negyedes tapsritmussal mindenki együtt megismétli, majd

folytatva:

Az ismétlés után azonnal felállnak, a hátsó sor balra előre indul el, az elülső sor jobbra előre, egyszerű járással, hogy két oldalra kihúzódjanak a félkörre. Közben csak a baloldaliak mondják:

Tizenegy, tizenegy, tizenegy, tizenegy!
Essék ki a szemfogad! Essék ki a szemfogad! – ezt a sort mondva *a másik csoport felé ujjal* is mutogatnak, azok pedig folytatják és elkezdik a 12 számolását:

Tizenkettő, tizenkettő, tizenkettő, tizenkettő
Essék ki mind a kettő, Essék ki mind a kettő!
Ők is ehhez a sorhoz érve ugyanúgy feléjük kiáltanak ujjukkal mutogatva, majd mind a két sor összezár.

A 13-at teljesen együtt mondják egymás felé fordulva és sűrűn összezárulva, az előrenyújtott kezüket is esetleg összefogva.

Tizenhárom, tizenhárom, tizenhárom, vasas-járom,
A fejedet belezárom, belezárom!

Mindnyájan felugorva leguggolnak és elkiáltják:
Kukurikúúúúúú...

Hangerősségét itt a végén megemelni szükséges és a botokat is a záró ritmusra (belezárom!) le kell ütni.

A folytatásban a játékosok számától függ, hogyan rendeződnek össze három vagy négy sorba.

Ezt a játék megtanításakor határozzuk el.

3. *Malomjáték.*

A játék folytatása további három botütéssel és a hátsó sor óramutató járással történő elindulásával történik. Ehhez hátrafelé lépegetéssel és botütéssel kapcsolódnak a többiek, melyet az előbbiek utáni csatlakozásból alakul ki két ellentétes irányban járó körben, mert azonnal folytatódik az előbbi játék a *malomjátékkal*. Magát a malomjáték dalt összesen négy, vagy nyolc botütés után kezdi énekelni. 16 fiú esetén 6-an a belső körben, 8-an a külső körben járnak ellentétes irányba. Nincsenek összefogózza. Bot a jobb kezükben és ritmikusan leütik. A négy versszak alatt nem váltogatják a ritmusütést. Mindig az első szótagot hangsúlyozzák. A körben járók szakaszonként vál-

tanak viszont irányt.

A malomnak nincsen köve
mégis lisztet jár,
mégis lisztet jár.
Tiltják tőlem a rózsámat,
Mégis hozzám jár,
Mégis hozzám jár.

Adsza rózsám a kezedet,
forduljunk egyet, forduljunk egyet.
Aztán menjünk ki a kertbe,
ott szedjük meggyet, ott szedjük meggyet.

Nekem is volt egy szeretőm,
de az olyan vót, de az olyan vót,
Ha egy nap nem láttuk egymást két nap beteg vót.

Harmadik nap megkérdeztem
Téged mi lelt volt, téged mi lelt volt?
A szívemet a szerelem körülfogta volt,
A szívemet a szerelem körülfogta volt.

Záró rész.

A malomjátékkal végezve a *záró rész* következik, ami annyit jelent, hogy meg lehet ismételni többször is a játékot. (A játék tudatosan készült így, mert alapvetően nem színpadi szempontok vezetik) A nyolc botütés után ismét összeáll tehát az első rész a *Mén a takács*, dalolással és a körbejárás billegő mozgásával, majd a színpad előterében a „kutya van az ólba” játék megismétlésével, amivel már a játék tovább folyik. Színpadi előadás esetében záró részként vagy a *Mén a takácsot* énekelve kivonulással fejeződik be a játék, vagy más módon. Például folytatva a kutyás szöveget, miközben mondják a szöveget, az egyik gyerek kiszalad a színpadról, majd visszatér, *int* kifelé a fejével és nagyot „kerepel” a többiek felé, akik közben abbahagyják a szöveget és kiszaladnak.

Előadáshoz alkalmas viselet lenne *mezítláb* vagy könnyű spanglis cipő, valamivel térden alul érő bő-gatya, hosszú ujjú ing, kék, vagy zöld magas kötény (lehet akár több színű is, és fejbe húzható kalap, aminek egyenes, nem túl széles és szegett széle van. A kalapnál kevés virág.

(A szülők, vagy a nézők részéről felmerülhet ellenvetés az essék ki a fél szemed! „ijesztgetés”

ellen. Ez a formája az „ijesztgetésnek” nem egy gyerektől, hanem sok gyerektől származik. Fiúknál, akik nemi szerepkörüknek megfelelően egymással szembeni agressziót játékosan gyakorolnak, erre különösen szükség van.)

Kísérőszöveg a terrajzokhoz:

A gyerekek hármásával vagy négyesével állnak egymás mögött és a teret kétszer körben járják körül.

Az átmeneti játékhoz kissé hátrább húzódnak

1. Napirányú körbe indulnak jobblábas dobantó lépéssel, majd be-, a kör közepébe és vissza.
2. Helyben mozognak terpeszgrásban jobbra, majd a balra lévő társukkal szembe fordulva, bot mindkét kézzel maguk előtt, s ugyanezzel a mozgással be és hátrafelé ki a körre.
3. Helyben terpeszbe ugorva jobbra balra ritmusra, magasban lengetve a botot.
4. Megfelelve a csoportot egymással szembe kerülnek, hónalj alatt a bot puskaként.
5. Az oldalakról napirányba előre a körön elrendeződnek térden állva, jobb oldalon a bot, kergetőzés.
6. Jobb lábra ugrással előre, magasan tartott bottal, majd leeresztve talajt kocogtatva be és vissza.
7. Előzőknek megfelelően kettéosztott sor egymással szemben indul és a tér hátsó részében két sorra rendeződik, majd előre jön.
8. Még egyszer körbe és az előbbi felállásba, de előre és megfordulva mozogva.
9. A Kilenc Kis Ferencnél fontos hogy a közép-gyerek két oldalára gyorsan elrendeződjenek a húzáshoz
10. A kilencesből megy át párhuzamos két sorba a tér közepén a csoport.
11. A két soros térbeli csoport hátsó sora jobbra, elülső sora balra húzódva a másik csoport felé integetve mondja a szöveget.
12. Az előbbi csoportnak szóló válasz.
13. Szűk körre húznak össze miközben mondják együtt a szöveget. Kezüket is összefoghatják.

14. A szöveg után azonnal botütések, míg az eredeti hármas sorokba nem rendeződnek.
15. Ebből indul a malom ének és vele a két kör ellenkező irányú járásának a kialakulása
16. Visszaáll a kezdőkép a Megy a takács énekekkel és a játék folytatódik.

(Aki meg akarja tanítani a játékot és kérdése van, a szerző szívesen ad további felvilágosítást.

Tel./Fax: +36-1-3836-788, tel.+36-94-465-050)

2. Szövegritmus

Dön, dödi, dön, dödi
 Düne, düne, dön,
 Dön, dödi, dön, dödi,
 Düne, düne, dön
 Júliska, Mariska
 Csokoládés csiga,
 Ejnye be jó volna,
 Ha itten is volna,
 Düne, düne, jó dödölle,
 A mi kedvünk nagy öröme!
 Ha ja gazda sok pénzt adna
 Nem is adnánk az öregnek!
 Trá-lilla, lillala
 Lillallaré Lillalla
 Lillallaré lillallalla
 Trá lilla, lillalla
 Ögyedezi, bögyedezi
 Ögyedezi, bögyedezi
 Nyitrivázi, nyitrivázi,
 Kaskanyúb, kaskantyúba,
 Lót! Lót! Lót! Lót!
 Lótlótlótlót-
 Lomadékom, Lomadékom
 Lomadékom, Lomadékom,
 Báránybarót, Báránybarót,
 Bakfigura, Bakfigura,
 Csára, fára, csatagóra
 Kemény kőre, kőkapura
 Rip, rop, rip, rop
 Rip, rop, rip, rop
 Ismétlés: Lót, Lóttól végig!

Kutya van az ólba,
 Rugd oldalba

Kutya van stb.
 Dön, dödi, dön dödi stb.

Vagy: A malomnak nincsen köve stb.

Bevezető játék az „Egy, megérett a megy” fiú-játékhoz

1. *Tanulni való két változatban.* Bármelyik jó. Nagyon nagy a különbség a kettő között! Az egyik 12-szavas, és így Nap-kapcsolatú, a másik 14 szavas, és így Hold kapcsolatú.
2. Itt a 12-es:

Kő kút, körül út (tam-tam-tam-tam)
 Körül futja (tam-tam)
 Kurta nyakú (tam-tam)
 Rövid farkú (tam-tam)
 Tarka tyúk. (tam-tam) (ezek a ritmusok határozottabbak, mint a másik)

A szöveget először csak az óvónő mondja a gyerekeknek. Ne kérje, hogy utánozzák! Sőt határozottan kérje, hogy magukban próbálják követni. (elbizonytalanodhatnak ha megpróbálják). Miért olyan nehéz megtanulni ezt a 12 szót? – mert furcsa módon minden szó mást jelent és közben látni kell, ami történik, hogy az személyiségévé váljon. Ezért az óvónőnek is napokig rendszeresen és visszatérően kell saját magának mondani, hogy biztosan lehessen a gyermekek számára ritmizálni. (Mindig az első szótagon a hangsúly!!). Talán segít először, ha közben ütögetjük kézzel az asztalt is. Ez nem biztos, hogy jó, mert később hiányozni fog ez a mozgás. Talán jobb lenne, ha már a gyermekek is kezdik próbálgatni, akkor összefognak és a szöveg mondásakor ritmusban emelgetik az összefogott kezüket. (Az együttlét nagyobb biztonságot ad!)

A négy sort az első tempóban egyszer-kétszer elmondott természetes ritmus-folyamat után, *le kell lassítani*, hogy képesek legyenek megfigyelni a szavakat. Nem szabad a négy sort egyszerre végig venni, hanem először csak két sort ismételtgesenek, aztán a másik kettőt is hozzá, és csak ha már a négy megy, akkor teldja meg az ötödikkel a Tarka tyúkkal. Amikor már egyiknek másiknak megy, akkor előlről lassan ritmizálva próbálkozunk, hogy a folyamat mechanikája elmélyülhessen!

Aki a második változatot választja, az így szól:

Új kőkút körül fut (tam-ta-ta tam-tam)
 Körül rajta ireg-forog (tam-tam ta-ta-ta-ta)
 Sárga tollú, kurta-farkú, (tam, tam, tam, tam)
 Tarka tyúk. (ta-ta-tam) (ezek játékosabb ritmusok)

Nagyon könnyen lehet, hogy a leányok ezt fogják hamarabb megtanulni! Azt hiszem, az lenne a helyes, ha az óvónők (ezt jó lenne, ha többen próbálnák, valamelyik változatban személyre szólóan megegyeznének.) Most, hogy írom e sorokat, nekem a második változat érdekes módon könnyebbnek, játékosabbnak mutatkozik. (milyen érdekes különbség!) De nem érzem magam ebben illetékesnek, mert biztosan személy-függő lehet ez az érzés.

Szükséges lenne felírni, mennyi időt kíván az óvónőtől bármelyik változat biztonságos ritmikus elsajátítása. Kísérletről van szó, jó lenne rögzíteni a tapasztalatokat.

Ez a négy soros szöveg egy előzetes, *ülve mondott szöveges játék vége*, melyet megismételnek, s azután a szöveges játékot majd másikkal kezd el.

Ez a rövid a játék megismerésének a kezdete, bevezető elsajátítása.

Bevezető 2. feladat. A társalgás érzelemmel töltött megoldásának játéka.

A teljes szöveget *két nagy és több kisebb* lépésben sajátíthatják el a gyerekek:

1. Néném süttött lángost,
de nem adott belőle...
de nem adott belőle.
2. Én is süttök kalácsot,
de én adok belőle!
Teszem a kosárba,
Viszem a vásárba

Az óvónő lehetőleg már kezdetben a teljes játékszöveget tanulja meg, gyakorolja ki úgy, *mintha négy játékos mondaná különböző érzelmi modorban*. A játék így tulajdonképpen szereptanulás, mert megismétlődésekor a következő játékosnak

módja van az előző szöveget másképpen mondani, mint ahogy azt az előző játékos mondta. A játék végleges formájában négyszer ismétlődik meg, de többször is lehet, mert *mindig eggyel tovább megy a kezdő játékos*, ezért ugyanígy többen is játszhatják.

Első lépés: Csak két játékos egymásnak (nem tovább) + a végén mindig a záró rész: Új kőkút körül fut stb. 3x!

Ha az első két szerepet tudják, akkor folytassák a 3-4-el úgy, mintha 1 és 2 lennének, azaz a 3-ast az 1-es kérdezi, a 4-est a 2-es mondja. A zárórészt ilyenkor természetesen csak ez után mondják.

3. Mi van a kosárba? (folyamatosan mondani a kérdést és utána a választ.

4. Túrós béles, derelye (tá-tá-ti-ti-tá-),
Egyél (Jancsi) belőle! (tá-tá- ti-tá)

Második lépésben négyen játsszák, két újabb játékosal bővülve. Ez azt jelenti, hogy az első részt legalább már négyen tudják!

Amikor a két játékos mind a négy lépést tudja, cserélgetve is a szerepeket! – Csak akkor lépünk tovább ismét két-két lépéssel, s amikor ezeknek már az is megy, akkor további két szereplővel a *négyes!* összeállításban és mindig a 3x-os zárórész ismétlésével! Ez az ismételtetés a belső ritmus megerősítését célozza. (Gondoljunk a régi egyházi litániák belsőszéget szabályozó, relaxációt is előidéző módszerére, amire ma is szükség van!)

A játék első felének biztos tudása után folytassuk a szöveget, most már valószínűleg kicsit gyorsabban haladva(?) a játék második felével. Ennek a lényege tehát, hogy a folytatást is először csak két játékos tanulja meg, és felváltogatva mondja tovább:

5. Ej, haj vadliba, Mit ettél a lagziba?

6. Méltóságos rántottát, Tekintetes káposztát!

Az 5-öt és a 6-ot az 1 és 2 mondja, s miután a 7 és a „Mind” nagyon egyszerű, ezt lehet talán egy-

szerre hozzá-tanulni, de először csak két gyereknek, utána kell három vagy négy gyerekkel próbálkozni. Négynél több gyerekre ne bővítsük, inkább új csoportot kell kialakítani.

7. Kis kertemben bú-zát (tá-tá) vetettem

Ki is kelt!... (ti-ti-tá)

Egy szem (tá-ti), két szem (tá-ti), három szem (tá-ti), négyszem (tá-ti),

Öt szem (tá-ti), hat szem (tá-ti),... (a hat szemig, mintha látná őket maga előtt, – lassan, újjal is mutatja!)

Mind: Hét szem (ti), nyolc szem (ti), kilenc szem (ti) (a hat szem után mindannyian együtt és gyors ritmusban mondják, maguk előtt összefogottan tartott kezüket emelve)

Tíz szeem! (lassú és nyújtott tá-tá).

Új kőkút, körül fut stb. rávágva hangsúlyos ritmusban, kezük egymás mellett vállmagasságban összefogva és a szöveg (tá-tá) ritmusában ringatva.

Ez a játék talán kicsit szokatlan, de a gyerekek biztosan fognak benne örömet találni, mert belső mozgást idéz elő, melyet az összefogódzás miatt társas érzélem tölt ki, ha a játékszövegek kifejezésének belső tartalmát is megérik.

Az újabb két játékost mindig a játékos választják maguk mellé! Ne avatkozzunk bele, hogy ki kivel játszon, legfeljebb javasoljuk, hogy mindenki játékhoz juthasson.

Ez a játék felvértezi őket a következő, kissé szabadabb, de ritmikusabb szövegjátéokra, melyben már van futkározás is.

Sok örömet kívánok az egyszerű kis játékban!

Bevezető 3. feladat. A Ritmikus fiújáték „Egy, megérett a meggy” félig *ülve* játszott változata:

A teljes játékszöveg megtanulása természetesen fokozatosan történik. A gyerekek meg kell érezzék a „négyes” szövegritmust a kiáltásokban, s a kijelölt fiú hasonló szövegritmusban történő kiáltását társai felé. Már az első próbálkozás gondot okozhat, mert a gyermekben a ritmusban maradó

csatlakozás érzete most alakul ki, még bizonytalan, segítségre van szüksége. A siker nagyon függ a gyermekkörnyezet érzékenységtől. Mindegyik gyereket először lassú tempóban szükséges megpróbálni. Biztonságot kell szerezzenek az első önálló szövegkimondáshoz (megérett a meggy!, vagy bármelyik megszólalás-szöveg) és utána az azonnal számolás-kezdéshez. A feladat nagyon hasonló logopédiai a járás ritmikus megtanulásához. (Lehetséges, hogy már a harmadik vagy a második számnál szükséges a „rámutatás”, hogy a negyedik ritmus utánra ő már felkészíthesse magát a bekapcsolódásra! Ha az első próbálkozások sikeresek, akkor minden megy magától. Ha nem, akkor szükséges megnézni „meddig?” „hogyan?” menjünk vissza a próbálkozás sikeres megoldásának folytatásában.

A játék megkezdése előtt majd ki kell számolni azt a fiút, aki az első kiáltó lesz, és ő fogja a második (stb.) fiút kijelölni kiáltásra.

Egy!-egy!-egy!-egy! Minden játékos kiáltja! – és az *utolsó Egy kiáltás alatt, – akire a kezdést előzetesen kiszámolták* – rámutat valamelyik szemben lévő társára, aki felugrik az ülésből és elkiáltja (egyedül):

Megérett a meggy! Azonnal folytatják mindannyian, a felugrott fiú visszaül a helyére:

Kettő!-kettő!-kettő!-kettő! – ő is rámutat valamelyik szemközti oldalon lévő társára, az utolsó „kettő” kiáltás alatt, aki felugrik az ülésből és elkiáltja:

Csipkebokor vessző!, aki a kiáltás után visszaül a helyére Három!-három!-három!-három! Ő is rámutat valamelyik szemben ülő társára, aki az utolsó „három!” kiáltás alatt felugrik az ülésből és elkiáltja:

Én bizony nem bánom!, aki a kiáltás után visszaül a helyére

Négy!-négy!-négy!-négy! Ő is rámutat valamelyik szemben ülő társára, aki az utolsó „négy!” kiáltás alatt felugrik az ülésből és elkiáltja:

Megdöglött a légy! utána nem ül vissza a helyére, de együtt számol a többiekkel, *Öt!-öt!-öt!-öt!* – s a negyedik „öt!” kiáltásra a kijelölt kiáltó felugrik és elkiáltja, rámutatva valamelyik eddig a játékban részt nem vett társára és elkiáltja:

A te fejed tők! aki azonnal felugrik és miután a

rámutató társa is felugrott, őt elkezdte a kör külső oldalán űzni, míg meg nem érinti. Ha megérintette a „sértett” a „sértőt” mielőtt az leült volna a helyére, akkor a további kiáltást ő indítja. Ha a sértő le tudott ülni, mielőtt a sértett megérintette volna, akkor ismét ő indítja a következő kiáltót.

(Mindannyian a kétféle befejezésnek megfelelően (vagy megérintette, vagy nem) a számolást együtt azonnal folytatják:

Hat!-hat!-hat!-hat! – a negyedik hat kiáltás alatt az előző kiáltó kijelöli a következő „kiáltót”, aki felugrik és elkiáltja:

Hasad a pad! Hasad a pad! A kiáltás után az ülők mindannyian felugornak és megismétlik:

Hasad a pad! Hasad a pad! – utána visszaiülnek, és folytatásban azonnal kezdik kiáltani:

Hét!-hét!-hét!-hét! a negyedik kiáltás alatt az előző kiáltó rámutat az eddig nem szerepelt következő kiáltóra, aki felugrik és elkiáltja:

Most süit a pék! – mindenki valamilyen jó süteményre gondol és örömmel állnak mindannyian fel és ismétlik a hallott kiáltást:

Most süit a pék!... majd mindenki azonnal ismét visszaül és folytatják a számolást, közben a kiáltó fiú kijelöli az újabb kiáltót:

Nyolc!- nyolc!- nyolc! nyolc! – aki a negyedik „nyolc” kiáltásra felugrik és kiáltja:

Pad alatt a polc! Azonnal visszaül a helyére és folytatják a számolás együttes kiáltását és kijelöli a kilences Kis Ferencet.

Kilenc! Kilenc! Kilenc Kis Ferenc! Kilenc Kis Ferenc! E kiáltások alatt mindenki felugrik és két csoportot alakítva (Kis Ferenc előtt és mögött az első a derekát fogva vonalba állnak fel, hogy majd meghúzzák Kis Ferencet valamelyik irányba). A kiáltó Kis Ferenc indítja a hosszan elnyújtott

Tííííí!... tíííííííííí!... tííííí!... tííííí! kiáltásokat, melynek a végén a két csoporttá vált vonal egymással szembe áll fel a

Tizenegy! Tizenegy, tizenegy! Tizenegy! kiáltások alatt, s ritmikusan egymásra mutogatva mindannyian mondják:

Essen ki a fél szemed!

Tizenkettő! Essen ki a mind a kettő!

Ezután egymás felé összezár a kör, úgy, hogy a közepre benyújtott kezekkel kezét tudjanak fogni, s közben az előre nyújtott kezét le fel mozgatva mondják:

Vasasjárom! Vasasjárom! A fejedet belezárom!

Jó szerencsét és türelmet kérek a gyerekek jókedvéhez és magabiztosságának kialakításához!

4. lépés. A dalok megtanulása.

1. A malomnak nincsen köve,

2. Megy a takács az utcába,

Ezt a két dalocskát ebben a sorrendben jó megtanulni. Mindkét dallam ritmizálása negyedekes ritmusú, azaz a járólépésnek felel meg. Az első dallamot ülve és ritmusát mindenki tapsolva énekli. (Ezt a tapsritmust kell a dobogással átvinni a járásritmus érzetbe.) megerősíti a mozgás és a dallam belső ritmusa együttességének érzetét. A láb-dobogás érzet kialakulása nagyon fontos. Azért van vele gond, mert a gyermekek keveset járnak mezítláb és ha cipő van rajtuk, az annyira kényelmes, hogy nehezen alakítja ki ezt a belső ritmust. Gondoljunk a kislányok „kopogós cipő” szeretetére. A kopogás megerősíti a gyermek belső létezés érzetét abban a térben, és abban a környezetben, ahol jelen van. Ezért olyan esetben is el kell érni a talp és a beszéd, vagy zenei érzet belső ritmusát, ha nem bőrtalpú cipő van a gyermek lábán.

Lehet előre venni a „Megy a Takácsot” is. Én azért javaslom a malom dalt, mert több versszaka van és belső ritmust könnyebben teremt. A Megy a Takács viszont a játékosságával lehet hatással a fiúkra-leányokra.

5. lépés: A játék nagyobbrészt ülve történő megtanulása, ami közvetlen előzménye az egész játékfolyamatnak.

Ebben a négy-negyedekes szövegmondás begyakorlása a cél, hogy aztán ezt az ismeretet a térben történő mozgással és határozott járásritmussal fel lehessen erősíteni.

Ez az utolsó lépés a teljes játékfolyamat megtanulása előtt.

Köszönöm a kéziratot Györkö Enikőnek és Ágnesnek. (Szerk.)